Stilistica: lingvistică şi literară

Anca MUREŞANU

Universitatea „Lucian Blaga", Facultatea de Litere şi Arte
"Lucian Blaga" University, Faculty of Letters and Arts
Personal e-mail: anca.muresanu@ulbsibiu.ro

Stylistics: Linguistic and Literary

This article seeks to provide a close view of the concepts of linguistic stylistics and literary stylistics, as well as their place in the realm of linguistic investigation. The focus lies on the contrastive analysis of the differences and similarities between them,ş more precisely, the article has in view their analytical tools and last but not least, their goals.

Keywords: stylistics, linguistics, linguistic stylistics, literary stylistics

Înainte de a dezbate cele două concepte, trebuie definită noţiunea de "stilistică". Aceasta din urmă a cunoscut – potrivit lui Corniţă (1995: 1) – o evoluţie sinuoasă, cu urcuşuri şi coborâşuri. Ca disciplină de studiu, stilistica se va constitui pe la începutul secolului XX, prin intermediul lui Charles Bally (*Traité de stylistique française*, 1909,) păstrând cele două orientări – stilistica lingvistică şi stilistica literară – până în zilele noastre. Stilistica, ca ramură a lingvisticii, se ocupă cu studiul şi interpretarea de texte, în special de texte literare. Ea se concentrează asupra figurilor de stil şi a elementelor de retorică folosite pentru a oferi varietate şi individualitate stilului literar al unui anumit autor. Bally defineşte stilistica ca fiind ştiinţa care se ocupă cu "studiul mijloacelor de expresie ale vorbirii unei comunităţi lingvistice, din punctul de vedere al conţinutului lor afectiv, adică exprimarea faptelor de sensibilitate prin limbaj si actiunea faptelor de limbă asupra sensibilităţii" – La stylistique étudie donc les faits d'expression du language au point de vu de leur contenu affectif, c'est-a-dire l'expression des faits de la sensibilité par le language et l'action des faits de language sur la sensibilité. (traducere din Bally, 1909; 14). Potrivit acestei definiţii, stilistica se axează pe mijloacele de expresie cu conţinut afectiv, produs al stărilor sufleteşti afective şi nu pe stil ca aspect individual al operei literare. Astfel, Bally consideră că valoarea stilistică a unui anumit cuvânt sau formulă sintactică este identică cu valoarea afectivă. El vede limba vorbită ca fiind mai spontană, mai naturală şi mai liberă decât cea scrisă şi astfel mai bogată în cuvinte şi construcţii expresive decât limbajul scris. Separând limbajul scris de cel oral, stilistica lingvistică stabileşte o separare artificială între oral şi scris şi exclude limbajul scris din domeniul de cercetare al lingvisticii.

Lingvistul elveţian încurajează cercetarea limbajului din punct de vedere al compoziţiei interne, textele literare fiind excluse din aria de interest a stilisticii.

Putem afirma astfel că **expresivitatea** ar putea sta la originea întemeierii stilisticii ca disciplină, iar modul în care aceasta a fost concepută constituie cauza divizării acesteia în cele două ramuri – stilistica lingvistică şi cea literară.

Stilistica lingvistică se referă în general la descrierea dispozitivelor stilistice şi acest aspect face ca această abordare să fie o versiune pură a domeniului stilisticii. Aplică tehnici lingvistice unei opere literare cu scopul de a-şi prezenta meritele şi demersurile. Stilistica lingvistică analizează cu atenţie operele de artă, investigând modul în care o anumită configuraţie lingvistică a fost utilizată pentru a realiza un anume subiect, enumerând toate mijloacele lingvistice care

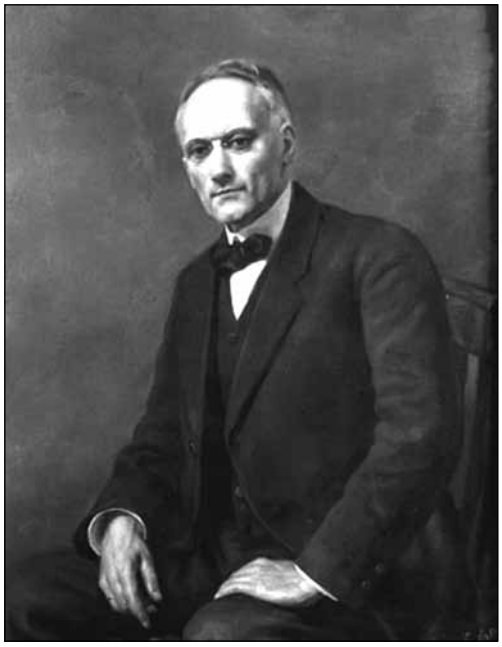
se combină pentru a realiza un anumit scop estetic. Rezultatul este o evaluare destul de obiectivă pe baza unor criterii realiste.

Potrivit lui Enkvist (1973), scopul stilisticii lingvistice sau "stilolingvisticii" este acela de a stabili inventare şi descreri de stimuli stilistici cu ajutorul conceptelor lingvistice: "It is the task of LINGUISTIC STYLISTICS or STYLOLINGUISTICS to set up inventories and descriptions of stylistic stimuli with the aid of linguistic concepts" (1973: 16). Criticul consideră că analiza stilistică ar trebui direcționată spre obiective ce depăşesc domeniul lingvisticii propriu-zise. De exemplu, această analiză ar putea constitui primul pas spre un studiu structural, istoric sau literar mai cuprinzător al unui anume text sau limbi (16).

Pentru Halliday (1978), stilistica lingvistică urmăreşte acele elemente ce comunică şi evidențiază un anumit stil. Lingvistul identifică sfera discursului (field of discourse), stilul discursului (mode) şi semnificația discursului (tenor). Prima se referă la categoria de care aparține texul, cum ar fi jurnalism, sport, muzică. Al doilea se referă la tipul discursului – scris sau oral sau o combinație între cele două – , iar ultima se referă la gradul de formalitate al discursului.

Potrivit lui Ghazalah (1987), stilistica lingvistică se preocupă cu descrierea lingvistică a dispozitivelor stilistice. Adepții acestei abordări doresc să utilizeze investigarea limbajului literar şi a stilului pentru a modifica modelele folosite în ceea ce priveşte analiza limbajului, pentru a face un pas înainte în dezvoltarea teoriei lingvistice. Altfel spus, modelele acestor adepți derivă din lingvistică pentru a fi puse în slujba lingvisticii din nou (1987:44). Criticul consideră că unul dintre avantajele majore ale acestei abordări este acela că oferă modele sistematice şi ştiințifice pentru a descrie limbajul. Alt avantaj ar fi oferirea unor criterii de încredere pentru a distinge trăsături stilistice importante. Nu în ultimul rând, stilistica lingvistică introduce lingviştii în noi descoperiri în analizele lingvistice, care la rândul lor contribuie la evoluția teoriei lingvistice (46). Ghazalah menționează şi unele limitări ale acestei abordări, considerând de exemplu că, deşi folositoare la nivelul descrierii lingvistice, nu reuşeşte să acopere toate aspectele importante ale textelor literare. Poate să răspundă doar întrebărilor de genul "ce". Criticul consideră că ar trebui să existe un model alternativ care să poată răspunde şi întrebărilor de genul "de ce" şi "cum":

> Thus, linguistic stylistics, albeit useful at the level of linguistic description and language awareness, fails to encompass all important aspects of literary texts. It can answer the "what" question only. We need an alternative model that can answer the "why" and "how" questions" (48).

Osoba (2001) defineşte stilistica lingvistică ca fiind o abordare stilistică orientată lingvistic care studiază – în cât mai multe detalii posibile – varietățile de limbaj, arătând trăsăturile lingvistice formale care le caracterizează. Pe scurt, stilistica lingvistică este studiul lingvistic al stilului, dar al stilului literar (185-192).

Gabriela Miššiková (2003) analizează stilistica din perspectivă istorică, urmărind şcolile şi conceptele lingvistice din cele mai vechi timpuri până la evoluțiile ce le-a cunoscut în secolul XX. Aducând în discuție cele mai recente evoluții în domeniul stilisticii, Miššiková este de părere că unul dintre țelurile majore ale stilisticii lingvistice este de a recunoaşte şi inventametode lingvistice pentru o identificare şi descriere adecvată a stimulilor lingvistici. Cu toate acestea, criticul consideră că stilistica lingvistică nu reuşeşte să acopere toate aspectele importante ale unui text literar. Stilistica lingvistică este descrisă ca având obiect de studiu analiza stilului literar, concentrându-se pe analiza şi înțelegerea în special a textelor literare. Are ca punct de pornire investigarea organizării limbajului, iar scopul acesteia este de a descoperi dispozitive stilistice importante, funcția acestora, precum şi felul în care acestea pot afecta înțelegerea unui text literar.

Adepții stilisticii lingvistice au demonstrat că fenomenul de stil este mult mai vast decât domeniul literar şi cel al artei, întrucât şi limbajul literar, discursul public sau corespondența privată pot avea propriul stil (Chvatik in John Odmark 1979:191).

Pe la începutul secolului XX, o a doua mare orientare în domeniul stilisticii este strâns legată de numele filologului german, Karl Vossler şi anume stilistica literară. Criticul german percepe limba unei națiuni ca fiind manifestarea unui anumit stil, identificând astfel limba şi literatura ca fiind doi termeni ai conştiinței creative unitare ale națiunii respective (Chvatik in John

Odmark: 190). Pentru Vossler, limba este expresia spiritului, fiind în același timp generală cât și specifică prin natura sa – generală fiindcă este vorbită de întreaga comunitate și specifică datorită particularității și subiectivității fiecărui individ în parte. Așadar, limba nu poate fi văzută doar prin prisma descriptivă a lui Bally – pentru care limba este funcțională prin natura sa. Așa cum afirmă criticul german, această perspectivă funcționalistă înlătură întregul curs istoric al evoluției lingvistice. Vossler consideră că limba ar trebui studiată ca funcție a spiritului uman și al societății. Astfel limba ca funcție ar fi abstractă, golită de natura sa socială. Din acest punct de vedere, Vossler critică teoria lui Bally susținând că, dacă un lingvist dorește să înțeleagă limba ca funcție a spiritului, el trebuie să uite tot ceea ce leagă această limbă de trecutul ei, cum ar fi referințele ei culturale – de exemplu literatura. Potrivit lui Vossler, o știință care se ocupă doar cu cuvinte, separată de referințele sale culturale, ar fi o sarcină inutilă și lipsită de sens. (Vossler: 1968)

Peter Verdonk (1986) definește stilistica literară ca fiind studiul interdisciplinar al limbajului folosit în textele literare. Este descrisă ca fiind interdisciplinară deoarece oferă tehnica necesară pentru a descrie caracteristicile formale ce contribuie la acel efect estetic, literar al operelor de artă. Criticul consideră că scopul stilisticii literare este de a combina interesul literar – în evaluare și interpretare – cu interesul lingvistic – în descrierea limbajului. Astfel, stilistica literară investighează relația dintre utilizarea limbajului și funcția artistică (43). Verdonk încearcă să răspundă la întrebarea: care dintre cele două interese primează când examinăm o operă literară, cel lingvistic sau cel literar? Răspunsul dat de critic este acela potrivit căruia ambele ar trebui să se bucure de atenție egală și trebuie arătat că sunt independente:

> …a given prominent feature in the text that appeals to first impression may be either literary or linguistic. If this observation is literary, the stylistician will seek linguistic evidence, and if it is linguistic, he will attempt to justify its potential literary effect (44).

Ghazalah (1987) descrie stilistica literară ca fiind studiul stilului literar, iar scopul acestei abordări este interpretarea și evaluarea, în special, de texte literare. Are ca scop investigarea organizării limbajului pentru a găsi dispozitive stilistice semnificative și funcțiile acestora, precum și felul în care acestea afectează și contribuie la înțelegerea acestor texte. Criticul consideră stilistica literară a fi bi-plană în principiu – ea leagă doi factori complementari esențiali, estetica criticului și descrierea lingvistică realizată de lingvist (criticul consideră că aceste două componente nu sunt suficiente) – dar multi-plană la nivelul funcțional, căutând să găsească funcții stilistice și efecte ale tipurilor de limbaj pe diferite nivele. Stilisticianul literar – nemulțumit de simpla descriere lingvistică a trăsăturilor stilistice – va dori să descopere funcțiile produse: de ce și cum acestea pot aduce un plus de valoare, îmbunătăți sau schimba percepția asupra unui text (49).

Leech and Short (2007) consideră că scopul stilisticii literare este de a explica relația dintre limbaj și funcția artistică. Cei doi critici consideră că întrebările la care trebuie să se răspundă nu sunt neapărat de genul "ce" și "de ce", ci "cum". Din punctul de vedere al lingvistului, întrebarea la care trebuie să răspundă este : *De ce* autorul de față alege această formă de expresie? Din punctul de vedere al criticului literar, întrebarea este: *Cum* este un astfel de efect estetic obținut prin limbaj? Potrivit lui Leech and Short, scopul stilisticii literare este de a lega preocuparea criticului pentru aprecierea estetică, cu preocuparea lingvistului pentru descrierea lingvistică (2007: 11).

Dr. Gnanaesekaran (2018) consideră că stilistica literară este o abordare ce are legătură cu critica și istoria literară. Criticul vede această abordare ca fiind mai degrabă subiectivă decât obiectivă, mai degrabă literară decât lingvistică și nu pledează pentru o metodologie rigidă. Abordarea se bazează pe un anume idealism filozofic: o operă literară constituie un întreg și ca atare nu este nevoie de a aplica categorii externe operei de artă. Această abordare minimalizează forma lingvistică, punând accentual pe 'spirit' sau atitudinea psihologică. Gnanasekaran susține că prima dată ar trebui înțeleasă "forma interioară" ("inner form") pentru a putea determina "forma exterioară" ("outer form") care face legătura dintre întreg și părțile componente (2018: 14).

Stilistica lingvistică diferă de stilistica literară, prima ținând de domeniul cercetătorilor literari și bazându-se foarte mult pe legături externe (filozofie, istorie), în timp ce cea din urmă este practicată de lingviști și descrie componentele limbajului folosit pentru a transcrie un anumit subiect. Ambele folosesc metode diferite de operare și pun accentul pe lucruri diferite. Stilistica literară se ocupă cu partea estetică, cu valori, în timp ce stilistica lingvistică oferă o analiză științifică bazându-se pe unelte precum componentele gramaticale, sintactice și fonologice ale limbajului.

Stilistica lingvistică și stilistica literară sunt complementare și se întâlnesc în anumite puncte. Roger Fowler (1981) afirmă că "relația dintre lingvistică și poetică [stilistică] ar trebui să fie una interdisciplinară. În loc să se accepte una pe alta în mod pasiv, fiecare poate ajuta la îmbunătățirea celeilalte"/ "the relationship between linguistics and poetics [stylistics] should be interdisciplinary. Rather than accept one another passively, each can help to reform the other"(1981: 162). Interdependența dintre cele două abordări este una puternică. Ele sunt interrelaționate într-o asemenea măsură, încât fiecare tipar lingvistic

este probabil şi stilistic, după cum fiecare tipar stilistic este inițial lingvistic. Atât stilistica lingvistică, cât şi stilistica literară studiază şi sintetizează atent o lucrare de artă, cu intenția de a prezenta plusurile şi minusurile acelei opere, elucidând astfel opera.

Bibliography

Bally, Charles. *Traité de la Stilistique Francaise*, Paris, 1909.

Chvatik, Květoslav. "The Problem of Style from the Standpoint of General Theory of Art". "Language, Literature and Meaning", *Problems of Literary Theory*, edited by Odmark, John, vol.1, Amsterdam: John Benjamins, 1979, p. 177-215.

Enkvist, Nils Erik. *Linguistic Stylistics*, The Hague: Mouton & Co, 1973.

Fowler, Roger. *Literature as Social Discourse: The Practice of Linguistic Criticism*, London: Batsford Academic and Educational, 1981.

Georgeta, Corniță. *Manual de Stilistică/ The Handbook of Stylistics*, Baia Mare: ed. Umbria, 1995.

Ghazalah, Hasan. *Literary Stylistics: Pedagogical Perspective in an ELF Context*, University of Nottingham, 1987.

Gnanasekaran. D. *Stylistics of Poetry: A Practical Approach*, India: Notion Press, 2018.

Halliday, M.A.K. *Language as Social Semiotics: the Social Interpretation of Language and Meaning*, London: Edward Arnold, 1978.

Leech, N. Geoffrey and Mick Short. *Style in Fiction. A Linguistic Introduction to English Fictional Prose*, 2nd edition, England: Pearson Education Limited, 2007.

Miššiková, Gabriela. *Linguistic Stylistics*, Nitra: Filozofica Fakulta UKF, 2003.

Osoba, G., A. "Style and Stylistics: Definition and Approaches". *The English Compendium*, edited by Adeleke, A. A. & G. O. Osoba vol. 1 & 2, Lagos: Department of English, Lagos State University, 2001, p. 185-192.

Verdonk Peter. "Poetic Artifice and Literary Stylistics". *Linguistics and the Study of Literature*, edited by D'haen Theo, Amsterdam: Rodopi, 1986: 42-56.

Vossler, Karl *Filosofía del lenguaje*. Trad. Amado Alonso y Raimundo Lida. 5. ed. Buenos Aires: Editorial Losada S.A., 1968.